

**Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi valtakunnanoikeudesta
annetun lain 1 §:n muuttamisesta**

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi valtakunnanoikeuden kokoonpanoa. Alunperin valtakunnanoikeuteen kuului kuusi eduskunnan valitsijamiesten valitsemaa ja kuusi virka-aseman perusteella määräytyvää jäsentä, muiden ohella kaikkien hovioikeuksien presidentit. Kun maahan on perustettu uusia hovioikeuksia, ovat valtakunnanoikeudesta annetun lain säännökset johtaneet siihen, että tuomioistuimeen nykyisin kuuluu virka-aseman perusteella yhdeksän jäsentä. Esityksen tarkoituksena on tasapainottaa eduskunnan valitsijamiesten valitsemien ja virka-aseman perusteella määräytyvien jäsenten suhde. Esityksen mukaan valtakunnanoikeuteen kuuluisivat puheenjohtajana toimivan korkeimman oikeuden pre-

sidentin lisäksi kuusi eduskunnan valitsijamiesten valitsemaa jäsentä sekä viran puolesta korkeimman hallinto-oikeuden presidentti ja kolme virkaiältään vanhinta hovioikeuden presidenttiä sekä yksi Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan keskuudestaan valitsema professori. Samalla valtakunnanoikeuden varajäseniä sekä eduskunnan valitsijamiesten toimittamaa jäsenten vaalia koskevia säännöksiä ehdotetaan muutettaviksi.

Lainmuutos on tarkoitus saattaa voimaan sinä päivänä, jona lain vahvistamisen jälkeen ensiksi toimitettavissa kansanedustajain vaaleissa valittu eduskunta kokoontuu valtiopäiville.

PERUSTELUT

1. Nykyinen tilanne

Valtakunnanoikeuteen kuuluvat siitä annetun lain 1 §:n 2 momentin (421/55) mukaan korkeimman oikeuden presidentti puheenjohtajana ja jäsenenä korkeimman hallinto-oikeuden presidentti, kaikkien hovioikeuksien presidentit ja Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan keskuudestaan valitsema professori sekä eduskunnan valitsijamiesten valitsemat kuusi muuta jäsentä.

Voimassa olevan lain mukaan korkeimman oikeuden, korkeimman hallinto-oikeuden ja hovioikeuden presidentin ollessa estynyt asiaa käsittelemästä sijaisena on saman tuomioistuinten vanhin jäsen. Valitsemalleen jäsenelle Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta valitsee keskuudestaan myös varamiehen. Eduskunnan valitsijamiehet valitsevat niin ikään tarvittavat varajäsenet, joiden lukumäärästä eduskunta on päättänyt antaessaan vaalia koskevan toimeksiannon valitsijamiehille. Valtakunnanoikeuden puheenjohtajan sijaisena on korkeimman hallinto-oikeuden presidentti.

Valtakunnanoikeudesta annetun lain tullessa

voimaan hovioikeuksia oli vain kolme, nimittäin Turun, Vaasan ja Viipurin hovioikeus, joista viimeksi mainitun nimenä vuodesta 1945 on ollut Itä-Suomen hovioikeus. Valtakunnanoikeuteen kuului näin ollen alunperin kuusi jäsentä virka-aseman perusteella ja kuusi eduskunnan valitsijamiesten valitsemaa jäsentä eli yhteensä 12 jäsentä. Helsingin hovioikeuden tultua perustetuksi vuonna 1952 annetulla lailla (18/52) valtakunnanoikeuden virka-aseman perusteella määräytyvien jäsenten lukumäärä lisääntyi yhdellä. Näiden jäsenten määrä lisääntyi edelleen kahdella, kun vuonna 1976 annetulla lailla (318/76) perustetut Kouvola ja Rovaniemen hovioikeudet aloittivat toimintansa, edellinen vuonna 1978 ja jälkimmäinen vuonna 1979.

Valtakunnanoikeuteen kuuluu tällä hetkellä näin ollen 15 jäsentä, joista yhdeksän määräytyy virka-aseman perusteella. Tässä kokoonpanossa valtakunnanoikeus ei ole kokoontunut kertaakaan.

Valtakunnanoikeus on toiminut kolmessa asiassa, vuosina 1933, 1953 ja 1961.

2. Ehdotetut muutokset

Valtakunnanoikeuden alkuperäistä kokoonpanoa koskevista valmisteluasiakirjoista on pääteltävissä, että kokoonpanossa tietoisesti pyrittiin tasapainoon eduskunnassa valittavien jäsenten ja virka-aseman perusteella määräytyvien jäsenten kesken. Uusia hovioikeuksia perustettaessa vuosina 1952 ja 1976 ei kiinnitetty huomiota siihen, että perustaminen muuttaa valtakunnanoikeuden kokoonpanoa.

Hovioikeuksien perustamisen myötä järkkynyttä valtakunnanoikeuden kokoonpanon tasapainoa voidaan parantaa joko lisäämällä eduskunnan valitsijamiesten valittavina olevien jäsenten määrää tai vähentämällä virka-aseman perusteella määräytyvien jäsenten määrää. Ensiksi mainitun vaihtoehdon toteuttaminen tekisi rikosasioita kollegiaalisena tuomioistuimenä käsittelevästä valtakunnanoikeudesta entistä monijäsenisemmän ja raskaasti toimivan. Näin ollen jälkimmäistä vaihtoehtoa onkin pidettävä myös valtakunnanoikeuden alkuperäinen jäsenmäärä huomioon ottaen edellistä tarkoituksenmukaisempana.

Edellä esitetyn perusteella hallitus ehdottaa valtakunnanoikeudesta annetun lain 1 §:n 2 momenttia muutettavaksi siten, että valtakunnanoikeuteen kuului jäseninä muiden voimassa olevassa laissa mainittujen jäsenten ohella kuudesta hovioikeuden presidentistä kolme. Nämä olisivat kolme virassa vanhinta hovioikeuden presidenttiä. Valtakunnanoikeuteen kuulsivat näin ollen kuusi eduskunnan valitsijamiesten valitsemaa jäsentä sekä korkeimman oikeuden presidentti, korkeimman hallinto-oikeuden presidentti, kolme hovioikeuden presidenttiä ja yksi professori Helsingin yliopiston oikeustieteellisestä tiedekunnasta. Korkeimman oikeuden presidentti toimisi nykyiseen tapaan valtakunnanoikeuden puheenjohtajana. Tämän erikoistuomioistuimen kokoonpano muodostuisi näin ollen jälleen sellaiseksi kuin se alunperin eli ennen Helsingin hovioikeuden perustamista oli.

Valtakunnanoikeudesta annetun lain 1 §:n 2 momenttia ehdotetaan lisäksi muutettavaksi tuomioistuimeen kuuluvan hovioikeuden presidentin sijaisen määräytymisen osalta. Voimassa olevan säännöksen mukaan hovioikeuden presidentin ollessa estynyt käsittelemästä asiaa kutsutaan hänen sijaansa saman tuomioistuimen vanhin jäsen.

Lakiehdotuksen mukaan hovioikeuden presidentin ollessa estynyt tulisi hänen sijaansa

virassa vanhin niistä hovioikeuden presidentistä, jotka eivät olisi valtakunnanoikeuden jäseninä. Valtakunnanoikeuteen kuulumattomat hovioikeuden presidentit toimisivat näin ollen virkaikäjärjestyksessä valtakunnanoikeuden jäseninä olevien hovioikeuden presidenttien sijaisina.

Muilta osin valtakunnanoikeuden jäsenen estyneisyyttä koskevat säännökset säilyisivät entisellään.

Hallituksen eduskunnalle antamassa esityksessä laiksi valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (hall. es. n:o /1982 vp.) ehdotetaan, että kaikkien eduskunnan valittavien monijäsenisten toimielinten yksimielinen eli sopuvaali tehtäisiin mahdolliseksi ja ensisijaiseksi. Tämän mukaisesti on myös tarkistettava eduskunnassa valittavien valtakunnanoikeuden jäsenten ja varajäsenten vaalia koskevia säännöksiä. Samalla ehdotetaan vaalimenettelyn nopeuttamiseksi, että eduskunta ei enää tekisi erillistä päätöstä valtakunnanoikeuden jäseniksi valitsemiensa henkilöiden varajäsenten määrästä, vaan laissa säädettäisiin suoraan, että valitsijamiesten tehtävänä on valita kullekin edellä tarkoitetulle jäsenelle henkilökohtainen varajäsen.

Samalla ehdotetaan voimassa olevassa laissa mainitun Helsingin yliopiston lainopillisen tiedekunnan suomenkielinen nimi muutettavaksi nykyiseen muotoonsa eli Helsingin yliopiston oikeustieteelliseksi tiedekunnaksi. Tiedekunnan ruotsinkielinen nimi on säilynyt entisellään. Niin ikään suomenkielistä lakitekstiä ehdotetaan muutettavaksi siten, että ilmaisu "tiedekunnan professori" korvataan ilmaisulla "tiedekunnan lainoppinut professori". Näin ollen suomenkielinen lakiteksti vastaisi nykyistä täsmällisemmin kieliasultaan ja asiasisällöltään ruotsinkielistä lakitekstiä sekä lain alkuperäistä tarkoitusta.

3. Esityksen taloudelliset vaikutukset

Ehdotetuilla lainmuutoksilla ei ole mainittavia taloudellisia vaikutuksia.

4. Voimaantulo ja riippuvuus muista esityksistä

Koska lainmuutos kytkeytyy edellä mainittuun esitykseen laiksi valtiopäiväjärjestyksen

muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi, laki olisi saatettava voimaan yhtäaikaisesti tähän esitykseen sisältyvien lakien kanssa eli sinä päivänä, jona lain vahvistamisen jälkeen ensiksi toimitettavissa kansanedustajain vaaleissa valittu eduskunta kokoontuu valtiopäiville. Eduskunnan valitsijamiesten toimittamaan valtakunnanoikeuden jäsenten ja varajäsenten vaaliin lakia sovellettaisiin ensimmäisen kerran vaalissa, joka ensiksi toimitetaan lain voimaantulon jälkeen. Näin ollen viimeksi valittujen jäsenten toimikausi ei päättyisi kesken lainmuutoksen johdosta.

5. Säättämisjärjestys

Valtakunnanoikeuden tuomarijäsenten lukumäärän vähentäminen ei merkitsisi poikkeusta hallitusmuodon 91 §:n 1 momentissa säännellystä tuomarien erottamattomuudesta. Koska lakiehdotus kuitenkin sinänsä tarkoittaa perustuslain muuttamista, ehdotus on käsiteltävä valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säädetyllä tavalla.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

valtakunnanoikeudesta annetun lain 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti, joka on tehty valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säädetyllä tavalla, muutetaan valtakunnanoikeudesta 25 päivänä marraskuuta 1922 annetun lain 1 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on 21 päivänä lokakuuta 1955 annetussa laissa (421/55), näin kuuluvaksi:

1 §

Valtakunnanoikeuteen kuuluu korkeimman oikeuden presidentti puheenjohtajana ja jäsenenä korkeimman hallinto-oikeuden presidentti, kolme virassa vanhinta hovioikeuden presidenttiä ja Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan lainoppinut professori, jonka samoin kuin hänen varajäsenensä tiedekunta valitsee keskuudestaan neljäksi vuodeksi, sekä kuusi muuta jäsentä, jotka samoin kuin heidän henkilökohtaiset varajäsenensä eduskunnan valitsijamiehet valitsevat neljäksi vuodeksi. Jos valitsijamiehet eivät ole vaalista yksimieliset, vaali toimitetaan suhteellisen vaalitavan mukaan. Milloin korkeimman oikeuden tai korkeimman

hallinto-oikeuden presidentti on estynyt olemasta asiaa käsittelemässä, kutsutaan hänen sijaansa saman tuomioistuimen virassa vanhin jäsen. Hovioikeuden presidentin ollessa estynyt tulee hänen sijaansa virassa vanhin niistä hovioikeuden presidenteistä, jotka eivät ole valtakunnanoikeuden jäsenenä. Valitun jäsenen sijaan tulee tarvittaessa hänen varajäsenensä ja puheenjohtajan sijaan korkeimman hallinto-oikeuden presidentti.

Tämä laki tulee voimaan sinä päivänä, jona lain vahvistamisen jälkeen ensiksi toimitettavissa kansanedustajain vaaleissa valittu eduskunta kokoontuu valtiopäiville.

Helsingissä 22 päivänä lokakuuta 1982

Tasavallan Presidentin estyneenä ollessa

Pääministeri

KALEVI SORSA

Oikeusministeri *Christoffer Taxell*

Laki

valtakunnanoikeudesta annetun lain 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti, joka on tehty valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säädetyllä tavalla, muutetaan valtakunnanoikeudesta 25 päivänä marraskuuta 1922 annetun lain 1 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on 21 päivänä lokakuuta 1955 annetussa laissa (421/55), näin kuuluvaksi:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 §

Valtakunnanoikeuteen kuuluu korkeimman oikeuden presidentti puheenjohtajana ja jäsenenä korkeimman hallinto-oikeuden presidentti, kaikkien hovioikeuksien presidentit ja Helsingin yliopiston lainopillisen tiedekunnan professori, jonka ynnä varamiehen mainittu tiedekunta valitsee keskuudestaan neljäksi vuodeksi, sekä kuusi muuta jäsentä, jotka ynnä tarvittavat varajäsenet eduskunnan valitsijamiehet valitsevat *suhteellisilla vaaleilla aina* neljäksi vuodeksi. Jos korkeimman oikeuden, korkeimman hallinto-oikeuden *tai hovioikeuden* presidentti on estynyt olemasta asiaa käsittelemässä, kutsutaan hänen sijaansa saman tuomioistuimen vanhin jäsen. Valitun jäsenen sijaan astuu tarvittaessa varajäsen ja puheenjohtajan sijaan korkeimman hallinto-oikeuden presidentti.

Valtakunnanoikeuteen kuuluu korkeimman oikeuden presidentti puheenjohtajana ja jäsenenä korkeimman hallinto-oikeuden presidentti, *kolme virassa vanhinta hovioikeuden presidenttiä* ja Helsingin yliopiston *oikeustieteellisen* tiedekunnan *lainoppinut* professori, jonka *samoin kuin hänen varajäsenensä* tiedekunta valitsee keskuudestaan neljäksi vuodeksi, sekä kuusi muuta jäsentä, jotka *samoin kuin heidän henkilökohtaiset varajäsenensä* eduskunnan valitsijamiehet valitsevat neljäksi vuodeksi. Jos *valitsijamiehet eivät ole vaalista yksimieliset, vaali toimitetaan suhteellisen vaalitavan mukaan.* Milloin korkeimman oikeuden *tai* korkeimman hallinto-oikeuden presidentti on estynyt olemasta asiaa käsittelemässä, kutsutaan hänen sijaansa saman tuomioistuimen *virassa* vanhin jäsen. *Hovioikeuden presidentin ollessa estynyt tulee hänen sijaansa virassa vanhin niistä hovioikeuden presidenteistä, jotka eivät ole valtakunnanoikeuden jäsenenä.* Valitun jäsenen sijaan tulee tarvittaessa hänen varajäsenensä ja puheenjohtajan sijaan korkeimman hallinto-oikeuden presidentti.

Tämä laki tulee voimaan sinä päivänä, jona lain vahvistamisen jälkeen ensiksi toimitettavissa kansanedustajain vaaleissa valittu eduskunta kokoontuu valtiopäiville.